

УДК: 821.124-21:811.163.3'255.4(049.3)

Лукиј Анај Сенека, *Медеја*

(препев од латински јазик и белешки Светлана
Кочовска-Стевовиќ, поговор Даниела Тошева,

Или-Или, Скопје 2021. Стр. 97.

ISBN 978-608-261-073-3)

Весна Томовска

Институт за класични студии,
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

vesnat@zf.ukim.edu.mk

Митот ослободен од својата темпоралност и сведен на статус „нулти степен“ може да се опише со истата дескриптивна формула со која се опишува и јазикот; дека тој не е $\xi\rho\upsilon\nu$, дело, туку дека е $\epsilon\nu\acute{\epsilon}\rho\upsilon\epsilon\iota\alpha$, дејствителност [Хумболт]. Ова иницијално исклучување на статичноста како детерминиращка особеност и на јазикот и на митот ги креира сите динамики на нивното натамошно доживување, разбирање и толкување. Блискоста на митот со јазикот има и друга супстанцијална оправданост на што упатува етимологијата; митот е говор [Р. Барт], конкретизација на јазикот, дискурзивен облик, приказна што се (само)реализира низ говор, како раскажување и прераскажување, во постојано движење и (себе)менување. Оттаму митот, како и говорот, претставува некаков систем на комуникација, начин на кој се разменува некаква порака. Како семиолошки систем митот директно зависи од јазикот бидејќи знакот како асоцијативен збир на означувачот и означеното во лингвистичкиот систем митот го презема со функција на означувач, кој во корелација со она што го означува го произведува митското значење. Митското значење има способност да креира нов семиолошки систем ако преземе функција на означувач било во друга темпорална, просторна,

културна рамка на митскиот наратив, или во сосем поинакво дискурзивно подрачје на книжевни (јазични) и некнижевни облици. Кажано поинаку, еден мит што во определен контекст структурирал значење може да биде изложен на друг вид околности и влијанија што низ процес на деконструкција ќе произведат можности за згуснување на ново значење, било како метаморфоза на изворниот митски облик, или како негово вградување во друг облик. Овие особености на историски неопределениот мит во целост го дефинираат античкиот мит, кој не е кодифициран и затоа останува отворен, со многу пукнатини во митолошкиот наратив, приемчив за менување и доградување. Таква перманентна митопоетика и/или митургија [С. Слапшак] е евидентирана во пишаното и друг вид античко културно наследство, а Аристотел како појава ја внесува во својата *Поетика* и ѝ определува книжевнотеориски статус на постапка според која се структурира драмскиот текст, која е истовремено применлива и за други видови вербални и невербални дискурси / текстови. Имено, митот од јавниот колективен дискурс на Градот влегува во драмата (Театарот) преку авторска (драмскиот писател) деконструкција и избор на митски содржини што креираат индивидуален книжевен облик. Овој премин, од митологија во книжевност, Аристотел го именува со синтагмата „состав на собитија“ (σύνταξις τῶν πραγμάτων), при што структурирањето на митската плазма (прагми) ја легитимира поетската постапка како авторски чин и книжевен став.

Пропустливоста на митскиот наратив на античкиот мит е една од причините за неговата заводливост и можност за континуирана дискурзивна пракса и надвор од неговата автентична темпоралност. И денес античките наративи ја одржуваат својата меморија најчесто преку препознавање на антички митски парадигми. Медеја не е исклучок, напротив таа е стандарден лик во одржувањето и негувањето на практиките на раскажување на античкиот мит. Оттаму, издавачкиот проект на издавачката куќа ИЛИ-ИЛИ да ја објави трагедијата *Медеја* од Сенека во препев од латински јазик на Светлана Кочовска-Стевовиќ, и како чин сам по себе (објавување) и како потенцијал за јавно споделување (читање), директно учествува во (пре)раскажувањето на еден антички мит и во метаперформан-

сата на една античка драма. Всушност, драмата на Сенека, кога се појавува во јавниот простор на Рим во првиот век, и самата е дел од долгата низа на умножени, рекреирани митолошки и книжевни наративи интегрирани од Медеја како препознатлива парадигма. Очекувано, поради сродноста на книжевниот облик, оваа трагедија на Сенека се поставува во непосредна врска со истоимената драма на Еврипид, иако и во сопственото римско книжевно окружување таа има примери за можна соработка: незачуваната трагедија *Медеја* од Овидиј, фрагментот од неговите *Преобразби* (7.1–424) и *Писмото на Медеја до Јасон* од збирката *Хероиди* на Овидиј.

Трагедиите на Сенека и на Еврипид, и покрај тоа што обработуваат иста митска приказна, припаѓаат на различни книжевни традиции и учествуваат во културни и општествени контексти афектирани од различни динамики. Во јавниот простор на Еврипидовиот Театар Медеја е позиционирана во колективот на Другото, на оние што не учествуваат и не одлучуваат за животот во Градот. Таа е пред сè родово дефинирана и ограничена, а потоа и како туѓинка е општествено непожелна и опасна. И покрај личната драма, која повторно се прелева во јавниот простор и оттаму ја црпи својата причина за дејство (Јасон), Медеја ги креира своите постапки од позиција на загрозен колективен статус како жена и како туѓинка. За гласноста и видливоста на својата општествена субординираност Медеја има поддршка во хорот од Коринтјанки, кои ја придружуваат и во дијалозите со непријателите (Јасон, Креонт) и во преиспитувачките монолози со самата себе. Во драмата на Сенека предвидена за солипсистичко консумирање и контемплирање Медеја е индивидуализиран лик, без обврски кон заедницата и без идентификација со други. Целосно осамостоена и ослободена да се препушти на приватниот простор и на личните чувства. Нејзината исклучивост и исклученост во драмата на Сенека е засилена со отсуството на хорот придружнички Коринтјанки и негова замена со хор од мажи Коринтјани, кој во личната драма на Медеја дополнително ја зајакнува позицијата на противникот Јасон. Иако има намера да биде драма, оваа трагедија на Сенека поскоро наликува на една долга беседа, на една исповед на Медеја повремено прекинувана од дијалозите со дадилката, Креонт, Јасон, сите ликови од

другата страна, спротивставени на носечкото драмско лице. Медеја во буквална смисла го носи на свои плеќи драмското дејство од првиот до последниот стих, или поточно ја води оваа дискурзивна перформанса во која Сенека има прилика да ги објави и да ги употреби своите несомнени реторски вештини. Да ја нема предрасудата на форматот драма, наместа овој текст остава впечаток на реторска вежба врз митолошка тема, почнувајќи од дискурсот што изобилува со реторски алатки типични за една беседа, при што реторските прашања се особено наметливо присутни, па сè до аргументативните постапки во дијалозите предвидени за докажување на сопствените и побивање на спротивните ставови.

Преводот на *Медеја* од Сенека што сега се објавува е прв превод на македонски јазик и на оваа трагедија и на која било драма од Сенека, што претставува значаен настан и за културната и за академската јавност. Всушност, секој превод на антички текст направен според изворникот, што значи од старогрчки или од латински јазик, за една национална култура е показател за нејзиниот цивилизациски статус. Овој превод на трагедијата *Медеја* на Сенека од латински јазик на македонски јазик во авторство на Светлана Кочовска-Стевовиќ ги објавува стандардите како треба да се направи и опреми еден превод на антички текст според неговиот изворник. Во воведната белешка „Кон препевот на *Медеја* од Лукиј Анај Сенека“ [5–8] авторката на препевот ја објаснува својата постапка на јазична метаморфоза на овој текст со што покажува грижлив однос кон читателот и квалитетот на неговата комуникација со текстот на препевот. Покрај задолжителното известување за изданието, односно изданијата на изворникот според кој е направен преводот, авторката се задржува на детално објаснување на, како што таа го нарекува, „смелиот потфат за ‘помакедончување’ на стихови создадени на синтетичен јазик“ [6]. И тој потфат, да се преведе текст составен во метричка схема на јампски триметар од латински на македонски јазик, е сериозно сложен и полн предизвици за кои, како што може да се прочита во текстот на препевот, се најдени соодветни решенија. Текстот на препевот, очекувано за еден антички текст, е придружен со експликаторен апарат, кој се однесува и на содржината на самата трагедија, но и на авторската препејувачка постапка. Повторно од

позиција на почит кон читателот во овој вид белешки е овозможен увид во текстот на оригиналот и е објаснето соодветното преводно решение. Белешките поврзани со „теоними, топоними, митолошки личности или настани што се спомнуваат во текстот на делото“ [8] се бројни, обемни и често со својата исцрпност го надминуваат културниот контекст на драмата.

Во согласност со стандардите на издавање превод од антички текст е и задолжителен придружен текст што ќе го контекстуализира делото што се објавува. Во овој случај тоа е поговорот „Сенека трагедиографот“ од Даниела Тошева [77–97]. Во еден прегледен распоред на темите од општо кон посебно најнапред се лоцира трагедијата *Медеја* од Сенека во пошироката историска рамка на појавата и развојот на драмата, посебно трагедијата во римската книжевност. Потоа следи изложувањето на био-библиографијата на Сенека со фокус на неговата трагедиографија за да се задржи на конкретната драма – *Медеја*. Во поглавјето со сугестивен наслов „*Medea nunc sum* (Сега станувам *Медеја*)“ [84–88] авторката на поговорот преку херменевтичка постапка ја сместува содржината на драмата и посебно драмскиот лик на *Медеја* во античката митолошка и книжевна традиција, посочувајќи ги главните траектории по кои се движи наследството во текстот на трагедијата на Сенека од Хелада до Рим. Во делот од поговорот насловен „Римскиот развод на *Медеја*“ [89–92] интерпретацијата на делото е дополнета со интересно читање на брачните ситуации во драмата, кое ја напушта книжеvnата територија и ја ползува автентичната римска регулатива актуелна во времето на составувањето на трагедијата. Ова упатство за читање завршува со водич низ содржините на трагедијата, што е полезна алатка за ориентирање во просторот на оваа драма од Сенека.

Медеја е препознатлива културна, книжевна, митолошка појава со јасна античка провениенција, способна да произведува значења и да составува семиолошки системи и надвор од својот автентичен историски простор. Изданието на препевот на трагедијата *Медеја* на Сенека од латински јазик на македонски јазик е прилог за можно креирање на нови динамики во перпетуирањето на оваа појава.